

barvan pa je upor proti diktaturi zlata v »Pravljici o Jonyju iz cirkusa«, kjer je stari romantični motiv — ljubezen grbavega klovna do lepe plesalke — poudarjen z novim socijalističnim spoznanjem, da samo bogastvo daje pravo do ljubezni in da v ubogem brezpravniku more samo neizmerno razredno sovraštvo vzdrževati človeško dostojanstvo. Naravnost programske v smislu W. prizadevanja, kot ga je izpovedal v »Manifestu proletarske umetnosti«, pa sta pravljici »O milijonarju, ki je ukradel solnce« in »O pesniku in knjigovezu«. V njih je realna preprostost prešla že v programsko racionalistično alegorijo, osebe so samo še personifikacije pojmov. Milijonar, ves notranje nagnit — egoistični kapitalizem — hoče celo solnce samo zase, kar se mu posreči s pomočjo denarja in proletarijata; toda prav ta uspeh ga uniči. Negodna proletarska otroka zopet z lahkoto vzpostavita vesoljni red. Kot je tedaj usojeno, da se bo kapitalizem sesul v pepel, prav tako se bo tudi individualna lirika spremenila v kolektivni izraz delovnega razreda. To svoje načelno spoznanje je izrazil s prisposodob o pesniku in knjigovezu, kjer je postavil borbo proti lepoti in potrebo človeške besede nad božjo, realnost nad metafiziko. Knjigovez — proletarska umetnost — se je iz visoke izolirane ječe »spustil tako čudežno na zemljo kot se je čudežno dvignil Jezus v nebo« — in v tem hipu je pesnik — meščanska lirika — umrl.

Tak alegoričen smisel imajo ponekod te konkretne pravljice, da jih do prodornosti ni razumela niti prevajalka, kajti sicer ne bi prevela gornjega citata povsem napačno: »odšel je (knjigovez) z zemlje tako čudežno, kot je odšel Jezus v nebesa« (56), in milijonarja, ki je zbral v svoji roki vse bogastvo zemlje, ne bi krstila Milijonarja Slehernika (13), ampak Poslednjega in Edinega, in ne bil bi ji to človek, ki bi hotel »delati« (9), ampak samo pridobivati (vydělávati). Slovenski prevod se sicer lepo bere, kolikor sem ga pa primerjal z izvirnikom — in to sem mogel samo poslednji dve omenjeni pravljici — pa ni vedno precizen in ponekod tudi netočen. Samo nekaj primerov W. je še posebej podčrtal simbolni kontrast v milijonarju, »ogromno ubijajočo moč njegovo in pojemanje življenjskih sil«, česar prevod ne pokaže (12); izpuščen je tudi

značilni stavek: »tu (pri solncu) je bil sam, kot je bilo samo njegovo srce v nagnitih prsih« (21). Dalje: »Ko bo vas od blizu in samo vas počastila... (12) = ko boste od blizu deležni (účasten), »oder« (13) = lestva (lešení), »zagospodariti zemlji kot ženi« (15) = posiliti (znásilnit), »petrolejke« (16) = svečke od svečnice (hromničky), »čarodej, ki je razkazal svoje umetnije in izginil« (21) = hudiču zapisan človek (černoknežnik), ki izgine, če izgovoriš božje ime (zakletí), »zagrmí ... in se neznaná težá prvič dvigne s prašnim vetrom« (45) = in se težka tišina (tíha tícha) prvič zatrese (zachněje) v prašnem vetru, »tího vgrezníla« (49) = z vso težo (tíhon) padla, »žalítí« (49) = razžalostiti (zarmoutiti), »sluge v bogatih livrejah so se priklanjali pri vsakem koraku in skušali biti uslužni vsakomur, kakor je želel, da bi čim bolj ustrezali (?)« (50) = razkošno oblečeni sluge so tekali skozi gnečo in vsakemu izpolnili vse po želji, samo da bi mu bilo kar najugodnejše, »solze so padale kakor okovi« (52) = so udarjale (chřestily = dale zvok), »glavo dam zato« (53) = zahtevam kazen za tega ničvredneža, »šel tožit« (53) = dal prijeti, »kakor so svobodno odletele, tako so tudi svobodno padale« (55) = kakor so odletele, tako so tudi počasi padale... i. t. d.

Risbam se vidi, da jih je slikal kipar, tako po oblih linijah kot lutkarski lesenosti. In se ne morem navduševati ob njih.

Tine Debeljak

Rabindranat Tagore: Nacionalizam. S engleskoga preveo dr. Miloš Đurić, predgovor napisao dr. Dušan Stojanović. Knjižarnica Gece Kona. Beograd, 1932, 132 strani (cir.).

Tagor je panenteist, kot je v uvodu razložil dr. Stojanović. Bog, ki se večno žrtvuje, ustvarja svet; v svetu in človeku je nekaj končnega in nepopolnega poleg duhovnega in absolutnega. Dolžnost človeka je, spoznati višjo naravo, ki ga druží z Bogom, in se vračati v večno harmonijo, kot dela to iz nujnosti ostalo stvarstvo. Vsa filozofija zgodovine v knjigi je le aplikacija tega načela na sedanje oblike človeške družbe, kakor jih je spoznal Tagore v Evropi, Indiji in Japonski. Ta spoznavna teorija išče večne resnice o prirodi stvari, kakor je Tolstoj

iskal njih večni smisel, razlikuje se od njega v toliko, da Tolstojev idealizem strogo loči duha od narave, narava mu ne razodeva nič duhovnega, panenteista Tagora pa organska duhovnost sveta zavaja v naravoslovsko nujnost, kakršne ni v duhovnem svetu. Sicer trdi, da klima ni vzrok zaostalosti Indije, vendar meni, da jo je treba voditi k prirojenemu cilju — finalizem je kratica za našo nevednost, pravi Bergson. Čisti idealizem bi rekel, Indijo je treba voditi k moralnemu cilju, kar Tagore tudi pravi. Tako se borita v njem organsko in duhovno pojmovanje. Zaradi tega mu ideja enakosti lebdi le kot daljna lučka. Kristus je to drugače povedal, da je kasta sužnjev mogla posesti božje kraljestvo. Tagore pravi tako: Indija je upoštevala le idejo (svobodo) in kvaliteto (rasno raznoličnost), ni pa upoštevala zakona življenja, ki je spreminjanje, duhovni progres od zla k absolutnemu. Tako je izginilo življenje celote, žive le še otrple socialne oblike kast, v katerih je čut bolečine vsled socialne neenakosti že umrl. — Potrebno bi pa bilo ovreči kastni sistem in avtoriteto tradicije, ki uničujejo vero v človečanstvo in svobodo, da se osnuje red na podlagi prirojenega duha. Sicer zahteva enakopravnost Inda z drugimi, za Indijo samo si pa lika enakosti ne upa postaviti. Zato je od te strani Tagor le plemenit plemič, ki mu organsko pojmovanje še ne da gledati plodov enakosti iz časov krščanstva.

Gre zlasti za to, da se evropske oblike nacionalizma ne prenesejo v Indijo, kar se je žalibog na Japonskem zgodilo, da radi tega izginja bogata dedščina stare čustvene kulture, kot jo je razvila Azija. S tega vidika postavi veliko antitezo vzhoda in zahoda; med kulturo čustva in intelekta. Bistvo človeka je popoln in moralen, ideal evropske kulture pa je močan človek, kot se je razvil v državnih in ekonomskih organizacijah. On je plod intelekta, ki išče le zakone stvari, da jih izrabi v svojo korist, ne pa žive stvarnosti in smisla celote. Intelekt je analitično spoznanje, opazuje stvari na zunaj s ciljem, da jih nadvlada, zato teži za močjo v organizaciji, politiki, trgovini, znanju, da stvari osvaja. Intelekt je mehanizem mišljenja, njega posledica je avtomatičen človek z uničenim čustvom in voljo, ki ubija ljudi z lakoto ali orožjem. Nesorazmerje in nadvlada mentalne moči

nad moralno je naredila iz evropskega človeka disharmoničen stvor žirafe z groznim zobovjem v požrešni glavi, ki se je dvignila visoko nad ostalo telo. To so nacije zapada, stroji in organizacije moči s ciljem egoizma namesto človeštva, goje borbo in sovraštvo namesto bratske skupnosti, laž in suženjstvo namesto ljubezni do svobode in resnice. Abstraktna ideja nacije napada človeštvo bolj kot divji narodi, ker išče pokvarjenosti na zunaj in znotraj.

Nikakor pa ne zahteva Tagor brezbarvnega kozmopolitizma, ampak narodnost bodi razvita na višjih idealih človeštva, kakor jih je razvilo srednjeveško krščanstvo in stara modrost Azije. Človek je gojil v sebi višjo harmonijo in zatiral nizke nagone, podlaga je bila sodelovanje družbe, ne ekonomsko izrabljanje, trgovski duh je višje cenil dovršenost kot moč in uspeh. Namesto intelekta sta doznavała čustvo in simpatija duha stvari, zato je človek gojil oblike, iz katerih je odsevalo večno življenje, harmonija človeka in sveta. Sedaj pa je intelekt vzgojil mrtve oblike: svobodnega duha je pretvoril v politično svobodo, ki daje le moč, sreča je spremenjena v denar, čustvo se ubija od abstraktne ideje sporta, patriotizem je zastrupljanje človeštva z lažjo, mržnjo in častihleptjem. To vse ni osnova za življenje, ki je večna harmonija. Vanjo se vrača vse človeštvo, a Evropa je ostala na pol poti radi tradicije moči in pohlepa po blagu, ki sta sovražnika življenja. Torej se mora umakniti organizacija moči organizaciji čustva, da je v končnih stvareh neskončna realnost, ki daje življenju harmonijo, smrti in odpovedi smisel. Življenjski instinkt egoizma, ki vzbuja tekmo, borbo in nestrpnost, bodi pokoren višjemu instinktu altruizma, ki hoče bratsko ljubezen in sodelovanje. Namesto mrtvih oblik družbe, iz katerih je izginilo čustvo, morajo nastopiti žive oblike, ki goje višjo naravo človeka, to je ustvarjalna sila, ki se žrtvuje in združuje vse ljudi. Ta dedščina vzhoda, ki jo je gojilo tudi krščanstvo, bodi most med njim in zapadom, v katerem je še dovolj virov večnega življenja, osnovanega na ljubezni in požrtvovalnosti. To bodi tudi podlaga za pravo narodnost.

Tagorov pogled na svet je osnovan na religiji in morali davne modrosti o večnem življenju, kot je to tudi Tolstoj zahteval.

Spoznavni vir je intuicija in dojemanje s čuvstvom, ne intelekt, zato prinaša v življenje žive oblike, ki jih je evropski intelekt izpremenil v mehanične. Cilji so vedno organizmu imanentni, nikoli zunanja korist kot v Evropi. Korist je izrabljanje slučaja, se ne briga za moralni svet in bistvo človeka. Zato je to zelo dragocena knjiga za vsakega mislečega človeka, ki se hoče povzpeti iz okazijonalizma v svet trdnejših vrednot, kjer vlada obveznost do Boga in človeštva.

Dr. J. Šile

Kaplan Fahsel: »Gespräche mit einem Gottlosen.« Herder & Co. Freiburg im Breisgau. 1931.

V motnem duhovnem stanju sodobnega človeštva je kaj dobrodošla knjiga kaplana Fahsela. V obliki dvogovora razrešuje kaplan v razgovoru z brezbožnikom najbolj pereče strani katoliške veroizpovedi: kaplan skuša iz obzirnosti do brezbožnika, ki zanikava vsako skrivnostnost, metafizičnost in intuitivnost, uporabljati zgolj razumska sredstva, da obrazloži ozir. ovrže pomisleke brezbožnika, ta pa mu v zaporednih zaglavjih z veliko vztrajnostjo sledi v tej apologetični borbi.

V prvem poglavju je govor o razumski religiji. Iz pozitivističnega očitka neznanstvenosti katoliškega nauka in vzporednega protestantskega očitka njegove preznanstvenosti preideta na razliko med religijo in teologijo. Bog je brezbožniku problematičen, metafizika roman, metafizik pa kot romanopisec. Med Balzacom in Tomažem ne najde bistvene razlike. V nadaljnjem razgovoru prizna, da je metafizika nekaj na sebi, da ga pa ne more prepričati. Pomenja mu le sanjo razuma. Metafizika mu je tako le dekla teologije. Ker on kratkomalo črta intelektualno pot do religije, ga opozori kaplan, da je treba razlikovati med pravim in napačnim antiintelektualizmom pri religiji. On se sploh n. pr. bolj nagiblje k racionalnemu religioznemu tipu po svojih naravnih danostih. Zato mu je ta razlika tem očitnejša. K napačnemu antiintelektualizmu se je nagibal zlasti Luther in podrl človeku to, kar ga more z Bogom najprej združiti — človeški razum. Ta razum je bil po izvirnem grehu le oslavljen (ne po Luthrovo: pokvarjen!) in potrebuje velike pomoči milosti.

Dalje je govor o metafiziki kot mostu do

vere in v tretjem zaglavju o veri. Kaplanu je ta akt razuma. Celo Kant n. pr., ki ni priznal metafizičnega dokaza, je smatral bivanje Boga kot postulat praktičnega razuma. Kaplan poudari zanimivo razliko med tomisti in kantovci, pusti pa to preobsežno vprašanje na strani. Sledi razgovor o božjem razodetju, kot viru spoznanja, o moralni vesti, o neskončnosti, o božanstvu Kristusa, o fikcijskem nauku skeptikov, o lepoti pasijona. — Temu slede v nadaljnjem poglavju: o milosti, o nebeški in zemski ljubezni, o angelih in hudobnih duhovih, o rajju, o grehu, o tolažilnih Cerkve. — Predzadnje poglavje: Cerkev in napredek je morda še najzanimivejše. Posega v vprašanje skrivnostne rasti kultur in rasti človeštva sploh v Boga. Iz naivne poze brezbožnikovih besed, češ da vidi v Cerkvi antinomijo v tem, ko ona zatrjuje, da ima vso resnico, dočim se na drugi strani razvija, raste (in s tem tudi resnica), je podan uvod v to prevažno poglavje, ki morda danes najbolj muči duhove in marsikoga iz vzrokov, ki tiče drugje, navda s pesimizmom in skepticizmom. Saj se prav danes vedno bolj naglašajo trditve, da nam katolicizem z vso vsebino krščanstva več ne more zadostovati glede na sodobne kulturne potrebe in prilike in mnogi gledajo že na resni dvoboj krščanstva z boljšeizmom, v čigar izid dvomijo. Iz svoje kratke razdalje pa ne opazijo, premoteni od prav tako kratkovidnega pogleda na zgodovinski razvoj in na ustroj Cerkve, da je na krščanski veri in Cerkvi nekaj stalnega, večnostnega, duhovnega, kar pa dan za dnem bi je ljut boj s časnim, mesenim in prečloveškim v nas in se zato moč Cerkve krepi po strmih ovinkih v stoletjih z nami, dočim gre v boljšeizmu le za trenutno - življenjski, gospodarsko-socialni način, ki ga more le sodobno usmerjeni in duhovno slepi človek zagledati v dvoboju s Cerkvijo.

Brezbožnik po pojasnilu kaplana, da je treba upoštevati v rasti Cerkve predvsem človeški, subjektivni element, dočim božji, objektivni ostane eden in isti, očita mrtve dobe v cerkveni zgodovini (tik pred reformacijo!). Kaplan pokaže nato, kako so živeli nekateri mrtvi kristjani v visokosholastični dobi, ko je cvetela duhovna kultura Cerkve, in kako so živeli nasprotno tudi tik pred reformacijo verniki, ki so živeli močno harmonično notranje življenje. Ko meni pri tem